

Рябуха Т. В.,
Гостищева Н. О., Харченко Т. І.
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
Україна

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ключові слова: іноземні мови, проблемне навчання, міжкультурна комунікація.
Keywords: foreign languages, problem solving teaching, cross-cultural communication.

У контексті сучасної парадигми освіти основним напрямком у навчанні іноземної мови є підготовка учня до міжкультурної комунікації. Це передбачає не тільки формування у нього всіх компонентів іншомовної комунікативної компетенції, але й набуття ним досвіду міжкультурної комунікації.

Рішення даних завдань є досить складним в силу ряду об'єктивних і суб'єктивних причин. Серед об'єктивних причин слід відзначити брак кваліфікованих педагогічних кадрів; відсутність достатньої кількості навчально-методичних комплексів, що відповідають сучасним вимогам; слабку матеріальну базу шкіл, що позбавляє можливості вчителя застосовувати нові інформаційні технології у навчанні іноземної мови. До суб'єктивних причин можна віднести інертність вчителів іноземних мов у сфері свого професійного розвитку, відсутність у більшості учнів досвіду міжкультурної комунікації. Проте в державній політиці у сфері освіти чітко визначене прагнення вийти на міжнародний рівень підготовки фахівців в різних областях, включаючи професійну педагогічну діяльність з навчання іноземної мови.

Розв'язання даного протиріччя на практиці можливе лише за умови оновлення змісту професійно-педагогічної освіти, орієнтації професійних навчальних програм на принципово нові вимоги до випускників, які диктуються умовами сучасного інформаційного, полікультурного суспільства.

Володіння вміннями міжкультурної комунікації, включаючи професійне спілкування та обмін досвідом, є однією з основних вимог, які висуваються до сучасного вчителя, і повинно обов'язково враховуватися при підготовці вчителя іноземної мови, оскільки вчитель іноземної мови бере на себе функцію не тільки ознайомлення учнів з особливостями іншої культури, але й формування в них полікультурної тактовності, поваги до цінностей іншої культури.

Слід зазначити, що готовність та уміння виступити в якості рівноправного учасника міжкультурної комунікації не виникає як наслідок вивчення лише лінгвокраїнознавчого матеріалу. Для успішного міжкультурного спілкування необхідно знати:

- реалії та культуру носіїв мови, їхній спосіб життя, менталітет, особливості національного характеру, стилю мовленевої та немовленевої поведінки тощо;
- володіти вміннями та навичками коректного спілкування з представниками іншої культури, до яких відносяться, наприклад, вміння прогнозувати

можливі соціокультурні відмінності та долати їх, адаптуватися в іншомовному середовищі, представляти свою культуру тощо;

- мати певні особистісні характеристики, без яких вирішення комунікативних завдань неможливе, такі як гнучкість, толерантність, здатність до творчого переосмислення, «соціолінгвістична спостережливість», «соціокультурна неупередженість» [3, 51].

Аналізу та систематизації умов, необхідних для успішної міжкультурної комунікації, присвячено чимало досліджень, досить згадати роботи С. Г. Тер-Мінасової та І. В. Халєєвої [6; 7]. У даній статті ми зупинимося лише на одній умові, яка, на наш погляд, є ключовою при підготовці вчителя іноземної мови. Це здатність до вирішення проблем.

Розглядаючи питання підготовки вчителя іноземної мови з урахуванням сучасних тенденцій оновлення змісту освіти, О. М. Соловова підкреслює необхідність формування готовності до вирішення різних проблем, причому як в академічному, так і більш широкому контексті, звертаючи особливу увагу на важливість визначення проблеми, її усвідомлення майбутнім учителем [5, 9]. Без здатності вчителя швидко та адекватно вирішувати проблеми спілкування як на професійному, так і на побутовому рівні ефективність міжкультурної комунікації ставиться під сумнів.

Вміння бачити та формулювати проблему, пропонувати шляхи її вирішення, обрати оптимальний шлях в залежності від ситуації можна розвинути у майбутнього вчителя лише за умови, що весь навчальний процес буде проблемно орієнтований, включаючи викладання як теоретичних, так і практичних мовних дисциплін.

Реалізація проблемного підходу у практиці мовної підготовки майбутнього вчителя може йти, по-перше, за рахунок широкого використання проблемних завдань та аналізу проблемних ситуацій, по-друге, за рахунок застосування нових методів та прийомів навчання, що стимулюють мовленнєво-розумову активність, творче, критичне ставлення до процесу навчання у студентів.

В. О. Сафонова, розглядаючи питання втілення ідей проблемного навчання на практиці, робить акцент на проблемному викладанні як діяльності з використання іншомовних завдань, спрямованих на активізацію розумової і мовленнєво-розумової діяльності учнів в процесі оволодіння соціокультурними знаннями та вміннями, мовленнєвими навичками та комунікативно-мовленнєвими вміннями [4, 8-9].

Виникає питання: якими повинні бути проблемні завдання, щоб їх цілеспрямоване застосування розвивало здатність до вирішення проблем у майбутнього вчителя? Виділимо основні характеристики проблемних завдань:

- відповідність ступеня когнітивної складності пізнавальним можливостям учнів;
- відповідність очікуваної вербальної реакції рівню мовної підготовки учнів;
- доречність використання в навчальній ситуації для досягнення певної навчальної задачі;
- наявність у учнів досвіду вирішення подібних завдань в практиці спілкування рідною мовою;
- різноманітність завдань;
- чіткість постановки проблемного завдання;
- інформаційна та/або соціокультурна насиченість;
- неоднозначність рішення, можливість обговорення варіантів.

Щодо видів проблемних завдань при навчанні іноземної мови, то тут слід зазначити, що в цій області вже проведено чимало цікавих досліджень. О. В. Ковалевська, Р. П. Мільруд, В. Р. Максимова [1; 2] пропонують різні варіанти класифікації проблемних завдань, проте вони не можуть охопити всього різноманіття проблем, які часто спонтанно виникають на уроці та вирішення яких обумовлене особистісними характеристиками студентів та рівнем професійної компетенції викладача.

Вважаємо доцільним зупинитися на класифікації проблемних завдань В. В. Сафонові. Представлені проблемні завдання, а саме пошуково-ігрові завдання, комунікативно-пошукові завдання, комунікативно-орієнтовані мовні ігри, пізнавально-пошукові культурознавчі та лінгвістичні пошукові завдання [4], сприяють розвитку мовленнєво-розумових здібностей учнів, умінь орієнтуватися в іншомовному середовищі, в умовах іншої культури, вибудовувати адекватні стратегії мовленнєвої взаємодії.

Дослідивши вже існуючі види проблемних завдань та можливості їх застосування, пропонуємо свою класифікацію проблемних завдань, побудовану за принципом ієрархії, тобто зростання когнітивної складності.

Проблемні завдання спрямовані на розвиток:

- смислової здогадки (прогнозування змісту тексту/аудіотекста, зіставлення власних припущень з фактичним матеріалом для отримання потрібних даних для рішення проблеми);
- перцептивних здібностей (зіставлення фактичних даних, вибір інформації з тексту/аудіотекста для вирішення завдання, відновлення ситуації);
- умінь аргументації (пошук інформації в тексті/аудіотексті для підтвердження правильності рішення мовленнєвої задачі/проблеми, обґрунтування власної точки зору);
- творчих здібностей (оперування змістом тексту/аудіотекста для створення власних продуктивних висловлювань);
- дискурсивної компетенції (вибір адекватної стратегії пошуку інформації для вирішення мовленнєвого завдання проблемного характеру, що вимагає вміння правильно інтерпретувати зміст тексту/аудіотексту);
- соціокультурної компетенції (порівняння, узагальнення фактичних даних різних текстів/аудіотекстів, насичених культурознавчою інформацією).

Як вже було зазначено, представлені види проблемних завдань організовані за принципом зростаючої когнітивної складності. Так, проблемні завдання, спрямовані на розвиток перцептивних здібностей, або завдання на розвиток смислової здогадки, будуть стояти в ієрархії нижче завдань на розвиток умінь аргументувати відповідь, яке передбачає вміння бачити істотні зв'язки та ознаки, аналіз та синтез. Завдання на розвиток творчих здібностей надбудовуються над попередніми видами, оскільки передбачають більшу ініціативу, самостійність у ході розв'язання задачі. Проблемні завдання на розвиток складових іншомовної комунікативної компетенції, а саме соціокультурної та дискурсивної компетенції, рівноцінні, так само як і компоненти комунікативної компетенції.

Досвід застосування проблемних завдань при навчанні англійської мови студентів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького дозволяє констатувати, що рішення задач подібного роду сприяє роз-

витку пізнавальної активності, критичного мислення; формуванню соціокультурної та дискурсивної компетенції; підвищенню мотивації до процесу навчання; розвитку творчої активності, самостійності мислення студентів.

Таким чином, активне використання проблемних завдань у процесі навчання іноземної мови не тільки відкриває нові можливості для інтенсифікації практичної мовної підготовки студентів, але й допомагає сформувати здатність майбутнього вчителя вирішувати проблеми, які виникають на рівні побутового та професійного спілкування, а отже, підготувати їх до участі в міжкультурній комунікації.

Література

1. Ковалевская Е. В. Проблемность в преподавании иностранных языков: современное состояние и перспективы / Е. В. Ковалевская. – М.: МНПИ, 1999. – 223 с.
2. Мильруд Р. П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам / Р. П. Мильруд, И. Р. Максимова // Иностран. яз. в шк. – 2000. – № 5. – С. 17-22.
3. Сафонова В. В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях / В. В. Сафонова. – М.: Еврошкола, 2004. – 233 с.
4. Сафонова В. В. Проблемные задания на уроках английского языка в школе / В. В. Сафонова. – М.: Еврошкола, 2001. – 272 с.
5. Соловова Е. Н. Подготовка учителя иностранного языка с учетом современных тенденций обновления содержания образования / Е. Н. Соловова // Иностран. яз. в шк. – 2001. – № 4. – С. 8-11.
6. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: учеб. пособие / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 624 с.
7. Халеева И. И. Интеркультура – третье измерение межкультурного взаимодействия? (из опыта подготовки переводчиков) / И. И. Халеева // Актуальные проблемы межкультурной коммуникации: сб. науч. тр. МГЛУ. – М., 1999. – Вып. 444. – С. 5-14.